



**KVFS 2019:11**

**FARK OC**

Utkom från trycket den  
20 januari 2020

## **Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd (KVFS 2019:11) om OC-spray**

beslutade den 16 december 2019.

Kriminalvården föreskriver följande med stöd av 14 § förordningen (2007:1172) med instruktion för Kriminalvården och beslutar följande allmänna råd.

### **Inledande bestämmelser**

**1 §** OC-spray utgör en del av Kriminalvårdens säkerhetsutrustning och är avsedd att användas i syfte att hindra rymningar, upprätthålla ordning och säkerhet, förstärka skyddet i nödvärnssituationer samt öka möjligheterna att avbryta våldsamma situationer innan allvarlig skada uppstår.

Om inte annat följer av denna föreskrift är en tjänsteman som är i tjänst skyldig att bära den OC-spray som har tilldelats honom eller henne.

Skyldigheten att bära OC-spray föreligger oavsett om tjänstgöringen sker inom eller utanför tjänstemannens ordinarie verksamhetsställe.

### **Allmänna råd**

*En anordning med OC-spray är ett föremål som till verkan och ändamål är jämförbart med tårgasanordning och omfattas av vapenlagen (1996:67) och vapenförordningen (1996:70).*

**2 §** Dessa föreskrifter och allmänna råd gäller för hantering av OC-spray inom Kriminalvårdens verksamhet.

Bestämmelser om rätten att använda våld mot den som är frihetsberövad (laga befogenhet), nöd och nödvärn finns i 24 kapitlet brottsbalken.

**Allmänna råd**

*Att använda OC-spray innebär ett betydande mått av våldsanvändning. Med våld avses inte enbart åtgärder som orsakar smärta eller skada, utan också sådana handlingar som orsakar psykiskt eller fysiskt obehag av någon betydelse, även om detta är av övergående natur.*

*Den som bär OC-spray har alltid ett eget ansvar för att bedöma om det är försvarligt att använda OC-spray i den aktuella situationen.*

*Normalt krävs det mer för att en handling ska anses som försvarlig när det handlar om ansvarsfrihetsgrunderna laga befogenhet och nöd än vad som krävs för att en nödvärnshandling ska vara försvarlig.*

**Definitioner**

**3 §** Med *OC-spray* avses i dessa föreskrifter och allmänna råd en vätska som består av ett pepparfruktextrakt och vatten som med hjälp av drivgas kan sprutas ut i form av en koncentrerad stråle i avsikt att reta ögonen på och tillfälligt förblinda den mot vilken strålen riktas. Den aktiva substansen i OC-spray är capsaicin (oleoresin capsicum).

Med *verksamhetsställe* avses i dessa föreskrifter och allmänna råd en anstalt, ett häkte eller en transportsektion inom nationella transportenheten.

Med *kriminalvårdschef* avses vid tillämpningen av bestämmelserna i dessa föreskrifter och allmänna råd även sektionschef vid nationella transportenheten.

Med *tilldelning av OC-spray* avses att ett beslut fattas om att OC-spray ska utgöra en del av en särskilt namngiven persons standardutrustning.

Med *bärande av OC-spray* avses att en person är fysiskt utrustad med, bär på eller på annat sätt hanterar OC-spray.

**Beslut**

**4 §** Den kriminalvårdschef som ansvarar för ett verksamhetsställe fattar beslut om vilka tjänstemän vid verksamhetsstället som ska tilldelas OC-spray. Denna beslutanderätt får inte delegeras vidare.

Den kriminalvårdschef som ansvarar för ett verksamhetsställe fattar beslut om när tjänstemän som stadigvarande vistas klientnära ska få bära OC-spray enligt 6 § andra stycket. Denna beslutanderätt får inte delegeras vidare.

Den kriminalvårdschef som ansvarar för att en transport verkställs fattar beslut om när OC-spray ska bäras vid transport. Denna beslutanderätt får delegeras till kriminalvårdsinspektör och vakthavande befäl.

Den kriminalvårdschef som ansvarar för ett verksamhetsställe fattar beslut om undantag från skyldigheten enligt 1 § andra stycket att bära OC-spray. Denna beslutanderätt får inte delegeras vidare.

**Allmänna råd**

*Delegation av beslutanderätt enligt denna föreskrift och allmänna råd bör tillämpas restriktivt. Som regel bör beslutanderätten endast delegeras till personer som i sitt dagliga arbete kan väntas behöva fatta beslut i frågan.*

**Tilldelning av OC-spray**

**5 §** OC-spray får endast tilldelas tjänstemän som med godkänt resultat har genomgått utbildning enligt 7 § eller annan likvärdig utbildning.

**Bärande av OC-spray**

**6 §** Om inget annat föreskrivs i denna paragraf ska en tjänsteman som tilldelats OC-spray bära denna som en del av sin utrustning.

Under tid när en tjänsteman vistas klientnära ska OC-spray inte bäras. Om ett förhöjt säkerhetsläge föreligger får det fattas ett särskilt beslut om att OC-spray ska bäras även när tjänstemannen vistas klientnära. Sådana beslut ska vara tidsbegränsade och omprövas varje dag.

Förbudet mot att bära OC-spray enligt andra stycket gäller inte för larmchefer samt övriga som är utsedda att ingå i en larmstyrka. Förbudet i andra stycket gäller inte heller för personal som tjänstgör på avdelning med särskilt hög grad av övervakning eller kontroll samt på avdelningar avsedda för intagna som kräver särskilda resurser avseende säkerhet, omhändertagande eller kontroll.

Under transport ska OC-spray enbart bäras om det finns särskilda skäl för det. Beslut om att OC-spray ska bäras vid transport ska motiveras och dokumenteras.

När OC-spray ska bäras vid en transport får OC-spray bäras från den tidpunkt när transportuppdraget påbörjas och fram tills att detta har avslutats.

Om särskilda skäl föreligger får det även i annat fall beslutas om undantag från skyldigheten att bära OC-spray.

Under tid då OC-spray inte bärs av en tjänsteman ska den förvaras enligt bestämmelserna i 8 §. OC-spray får inte bäras utanför tjänstgöringstid.

**Allmänna råd**

*Med att vistas klientnära avses även bl.a. att en tjänsteman kortvarigt ersätter annan tjänsteman på en klientavdelning, t.ex. under en halv dag. Tjänstemän på avdelningar där intagna normalt vistas i sina bostadsrum, exempelvis avskildhets- och restriktionsavdelningar, vistas inte klientnära. Detsamma gäller nattpersonal samt promenadvakter som inte befinner sig på rastgården.*

*Med förhöjt säkerhetsläge avses att säkerhetsläget bedöms avvika från den för den aktuella enhetens normaltillstånd på sådant sätt att det råder avsevärd risk för ordningsstörningar.*

*Villkoren för att tilldelas OC-spray i 5 § gäller även i de situationer där beslut fattas om att en tjänsteman som vistas klientnära får bära OC-spray under en begränsad tid.*

*Särskilda skäl för att bära OC-spray under transport kan föreligga om det finns en konkret risk för att den transporterade eller någon annan person kan komma att*

*utöva våld eller om informationen om den som ska transporteras är så bristfällig att det inte går att göra en adekvat säkerhetsbedömning inför transporten. I första hand bör alltid andra åtgärder övervägas, t.ex. ändrad transportbemanning.*

*Vid tillämpningen av 6 § femte stycket anses ett transportuppdrag påbörjat när den som ska utföra transporten lämnar sitt ordinarie verksamhetsställe. Transportuppdraget anses avslutat när den som utför transporten har återvänt till sitt ordinarie verksamhetsställe.*

*Särskilda skäl för att besluta om undantag från skyldigheten att bära OC-spray kan föreligga i olika situationer, t.ex. när arbetsuppgifter, personliga omständigheter eller olämpligt agerande i tjänsten gör det olämpligt eller omotiverat att en tjänsteman bär OC-spray.*

## **Utbildning**

**7 §** Kriminalvården ska bedriva utbildning för tjänstemän om när och hur OC-spray får användas. Utbildningen ska följa en fastställd kursplan och ledas av utsedda instruktörer.

Kriminalvården ska i erforderlig utsträckning fortbilda tjänstemän i handhavande av OC-spray och kontrollera att de uppfyller de krav som ställs enligt den kursplan som anges i första stycket. Sådana fortbildningstillfällen ska hållas med ett intervall av som mest 24 månader och ska följa en fastställd kursplan.

### ***Allmänna råd***

*Utöver vad som föreskrivs i 7 § andra stycket bör varje verksamhetsställe där OC-spray får användas genomföra regelbundna fortbildningstillfällen där frågor om när och hur OC-spray bör användas utgör en del av fortbildningen. Sådana fortbildningstillfällen bör genomföras med tätare intervall än var tjugofjärde månad.*

*Varje verksamhetsställe bör årligen genomföra sådana kontroller som avses i 7 § andra stycket.*

## **Förvaring**

**8 §** OC-spray ska förvaras på ett betryggande sätt så att ingen obehörig kommer åt den eller den på något annat sätt går förlorad. OC-spray som inte bärs av en tjänsteman ska förvaras i Kriminalvårdens lokaler när det finns möjlighet till detta.

OC-spray som bärs av tjänsteman under transport ska vid uppehåll i transporten förvaras enligt första stycket under den tid då tjänstemannen inte är i tjänst.

Endast den kriminalvårdschef som ansvarar för verksamhetsstället eller en tjänsteman som denne har utsett samt personer som efter beslut enligt 4 § har tilldelats OC-spray får ha tillgång till ett förvaringsutrymme där OC-spray förvaras.

Det ska ske en daglig inventering av sådan OC-spray som tilldelats tjänstemän.

### ***Allmänna råd***

*OC-spray bör inte förvaras tillsammans med annat än säkerhetsutrustning.*

*OC-spray som inte bärs av en tjänsteman bör förvaras i ett låst skåp. Om OC-spray inte förvaras i säkerhetsskåp eller lika säkert förvaringsutrymme bör skåpet där OC-spray förvaras stå under ständig uppsyn. För att upprätthålla ständig uppsyn över skåp där OC-spray förvaras bör antingen personal befinna sig i rummet där skåpet finns eller så bör rummet övervakas genom kamerabevakning.*

*För det fall en tjänsteman som inte är i tjänst inte kan förvara OC-sprayen vid det ordinarie verksamhetsstället bör den förvaras vid en annan anstalt eller häkte. Om förvaring i anstalt eller häkte inte är möjlig bör OC-spray som inte bärs av kriminalvårdstjänsteman förvaras i Kriminalvårdens transportfordon eller, om möjlighet finns, hos Polismyndigheten.*

## **Användande**

**9 §** OC-spray får endast användas om uppgiften inte kan lösas på ett mindre ingripande sätt. Användning av OC-spray ska ske med hänsyn tagen till den smärta och det obehag som åtgärden innebär för den som utsätts för sprayen.

OC-spray får aldrig användas som bestraffning, för att ge en reprimand eller för att statuera disciplinära exempel.

I samband med utbildningsverksamhet eller annan liknande verksamhet får OC-spray inte användas utan överinseende av instruktör.

### **Allmänna råd**

*Den vägledande principen i kriminalvårdsarbetet är att våld så långt som möjligt bör undvikas. Om våld måste användas får åtgärden inte medföra större skada eller olägenhet än vad som är nödvändigt för att en uppgift ska kunna fullgöras (proportionalitetsprincipen).*

*Användande av OC-spray bör främst övervägas i situationer där det bedöms råda omedelbar fara för någons liv och hälsa eller risk för annan allvarlig skada på person eller egendom eller för annan allvarlig ordningsstörning.*

*I bedömningen av om en handling är proportionerlig bör hänsyn bl.a. tas till den handlandes egenskaper (t.ex. kroppskafter, erfarenhet och fysisk hälsa), motpartens motiv och egenskaper (t.ex. kroppskafter, ålder och mental mognad, fysisk och mental hälsa samt om han eller hon är påverkad av alkohol, narkotika eller andra medicinska preparat) och allvarlighetsgraden i den situation som den handlande upplevde att han eller hon befann sig i.*

*Skyldigheten enligt arbetsmiljölagstiftningen att tillförsäkra en god arbetsmiljö samt förebygga ohälsa och olycksfall bör särskilt beaktas i bedömningar av om en handling är proportionerlig.*

*Avseende unga personer bör det särskilt beaktas den psykiska påfrestning, i relation till den särskilt utsatta situation som dessa personer befinner sig i, som det kan innebära att utsättas för OC-spray.*

*Användande av OC-spray i fordon under färd kan medföra allvarliga risker ur trafiksäkerhetssynpunkt. OC-spray bör därför användas i fordon under färd endast om det föreligger fara i dröjsmål att inte vänta tills bilen har stannat.*

**KVFS  
2019:11**

**Rapportering, kontroll m.m.**

**10 §** Säkerhetsavdelningen vid Kriminalvårdens huvudkontor ska utöva särskild kontroll över hur OC-spray används inom Kriminalvården. Säkerhetsavdelningen ska också göra en årlig sammanställning av all användning av OC-spray.

**Övriga bestämmelser**

**11 §** Chefen för Kriminalvården kan besluta om undantag från dessa föreskrifter.

---

Dessa föreskrifter och allmänna råd träder i kraft den 1 mars 2020. Genom författningen upphävs Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd (KVFS 2009:7) om användning av pepparspray (OC-spray) i Kriminalvården.

STEFAN STRÖMBERG

Kenneth Holm